

Anna Tomza<sup>1</sup>

Uniwersytet Łódzki

Wydział Prawa i Administracji

ORCID: [0000-0002-3300-5997](https://orcid.org/0000-0002-3300-5997)

## Intuicja sędziowska w aktualnym dyskursie amerykańskiej jurysprudencji – przegląd stanowisk

Judicial intuition in the Current American Jurisprudence – Review of Positions

### Streszczenie

Dotychczas przyjmowana w polskim prawniczym dyskursie teza o intuicji sędziowskiej, na mocy której przyjmuje się, że intuicja stanowi nieświadomy proces podejmowania decyzji sędziowskich, nie znajduje potwierdzenia w najnowszych badaniach amerykańskich uczonych. Współczesny dyskurs amerykańskich uczonych, intuicję traktuje z nowej, logicznej perspektywy badawczej, zastępując uprzednią, psychologiczną. Dotychczasowy brak polemiki ze stanowiskiem wyrażanym przez sędziego Hutchesona o *hunch* dziś pokutuje nieaktualnym dorobkiem w odmiennych od amerykańskiego systemów prawa. Celem artykułu jest zwrócenie uwagi na konieczność podjęcia badań w poszukiwaniu nowych znaczeń dla intuicji sędziowskiej, które wzbogacą wszelkie badania komparatystyczne.

### Słowa kluczowe

amerykańska jurysprudencja, argumentacja sędziowska, *hunch*, decyzja sędziowska

### Abstract

The thesis on judicial intuition adopted so far in Polish legal discourse, under which it is assumed that intuition is an unconscious process of making judicial decisions, is not confirmed by the latest research of American scholars. The contemporary discourse of American scientists examines the intuition from a new, logical research perspective, replacing the existing, psychological one. The hitherto lack of polemic with the position expressed by judge Hutcheson about *hunch*, today is due to the outdated achievements in the systems different from American law. The purpose of the article is to draw attention to the need to undertake research in searching new meanings for judicial intuition that will enrich all comparative studies.

### Keywords

American jurisprudence, judicial argumentation, *hunch*, judicial decision

---

<sup>1</sup> Adiunkt w Katedrze Polityki Prawa UŁ.

## Wstęp

Metody podejmowania decyzji przez sędziów stanowią jeden z czołowych tematów amerykańskiej jurysprudencji. Nie w każdym systemie prawa, jak w amerykańskim *common law*, decyzja wpływa na tworzenie i kształtowanie prawa<sup>2</sup>. Choć zgodzić się trzeba, że w systemie *civil law* decyzja sędziowska może zmienić diametralnie życie jej adresata. Wyrok wydany w sprawie karnej uznający winnym zabójstwa adresata tej decyzji z pewnością do takich decyzji należy. Jasne stąd jest, że wyroki sędziowskie muszą być stanowione w oparciu o wiarygodne i rzetelne metody podejmowania decyzji, w każdym systemie prawa.

W niedawnych publikacjach w amerykańskiej jurysprudencji, w której problematyka metod orzekania sędziowskiego dziś urasta do rangi nauki o prawie<sup>3</sup>, pojawiła się teza, że oprócz dotąd występujących metod orzekania sędziowie stosują także intuicję jako narzędzie podejmowania decyzji<sup>4</sup>. Udowodnienie wykorzystania intuicji jako narzędzia podejmowania decyzji nie jest zadaniem prostym, w przeciwieństwie do wykazania rodzaju rozumowań wykorzystywanych w procesie podejmowania decyzji. Jednak próby udowodnienia korzystania z intuicji przez sędziów są podejmowane coraz liczniej przez amerykańskich badaczy. Co więcej, w kilku publikacjach pojawiła się teza, iż intuicja należy do narzędzi logicznych, które wykorzystują sędziowie w argumentacji. Wszelkie dotąd wyrażane stanowiska o intuicji sędziowskiej skupiały się na psychologicznych ujęciach orzekania. Takie też prezentowane są w polskiej literaturze przedmiotu. Powszechne rozumienie intuicji zbliżone do kognitywnego oddaje w znacznym stopniu rozumienie intuicji wykorzystywane w naukach prawnych, zgodnie z którym intuicja oznacza proces myślenia, w którym wykorzystuje się nieświadomie wiedzę przechowywaną w pamięci długoterminowej. Element w procesie myślenia określany intuicyjnym oznacza inaczej umiejętność przetwarzania owej wiedzy. Efektem tego intuicyjnego procesu myślenia jest podjęta decyzja.

Jak wskazano powyżej, w amerykańskiej jurysprudencji coraz liczniej prezentuje się poglądy o intuicji, krytykujące wyrażone dotychczas stanowiska skupiające się na psychologicznym aspekcie intuicji. Stąd celem niniejszego artykułu jest prezentacja najnowszych stanowisk o intuicji sędziowskiej w amerykańskiej jurysprudencji.

---

<sup>2</sup> C.K. Allen, *Law in the Making*, Oxford 1958.

<sup>3</sup> E.H. Levi, *The Nature of Judicial Reasoning*, „The University of Chicago Law Review” 1965, vol. 32, nr 3.

<sup>4</sup> S.B. Burbank, *On the Study of Judicial Behaviors: Of Law, Politics, Science and Humility*, s. 1, [http://scholarship.law.upenn.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1265&context=faculty\\_scholarship](http://scholarship.law.upenn.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1265&context=faculty_scholarship) [dostęp 14.12.2019].

## 1. Racjonalna i nieracjonalna decyzja sędziowska jako kryterium decyzji intuicyjnej

Dążenie do udowodnienia swoich racji jest znane każdemu człowiekowi, co więcej, jest jednym z pragnień, o którym można orzec, że dotyka każdego z nas. Sędziowie, którzy w sposób szczególny wpływają na życie ludzkie, do udowodnienia swoich racji przywiązują wielką wagę. Jednym z kryteriów uznania decyzji sędziowskiej za prawidłową jest udowodnienie jej racjonalności.

Amerykański ekonomista Chester I. Barnard na jednym ze swoich wykładów stwierdził, że to intuicja wyznacza granicę pomiędzy logicznym a nielogicznym procesem podejmowania decyzji, który wpływa na racjonalność decyzji<sup>5</sup>. Zdaniem Barnarda, istnieją dwa sposoby podejmowania decyzji. Pierwszy wynika z logicznego myślenia, którym jest rozumowanie<sup>6</sup>. Drugim jest myślenie nielogiczne, które dotyczy osądów i szeroko pojętych zachowań (czynności)<sup>7</sup>. Barnard uważa, że w logicznym procesie podejmowania decyzji (*logical decision-making*) efekty końcowe dają się łatwo zamienić na cele decyzji, wytłumaczalnych w przewidywanych, skalkulowanych konsekwencjach. Są one bowiem oszacowane i ubrane w pojęcia odzwierciedlające cele<sup>8</sup>. Myślenie nielogiczne (*nonlogical*) jest natomiast nieświadome, nie można go skalkulować<sup>9</sup>. Jednakże nie jest mniej skuteczne. Jak twierdzi Barnard, procesy logiczne się przecenia<sup>10</sup>.

Intuicja należy do nielogicznych metod podejmowania decyzji, które Barnard uważa za skuteczniejsze od logicznych<sup>11</sup>. Intuicyjne, nielogiczne myślenie stosuje się w poczuciu, że decyzja wydana jest co prawda nieracjonalna, ale jest zgodna z przekonaniami podejmującego decyzję. Przekonania zaś, w opinii Barnarda, są wartością wyższą od racjonalności. Co więcej, intuicyjnie podjęta decyzja, zgodna z przekonaniami, jest bardziej moralna niż decyzja rozumna. Innymi słowy, pionier badań nad intuicją sędziowską sugeruje, że kryterium racjonalności decyzji zależy od rodzaju wykorzystywanego myślenia w procesie jej podejmowania.

Kontynuatorzy badań nad intuicją sędziowską zwykle krytykują zrab poglądów ekonomisty co do pochodzenia intuicji, jednak zgadzają się, że kryterium racjonalności decyzji umiejscawia się pomiędzy logicznym a nielogicznym procesem podejmowania decyzji. Jeden z nich, Herbert A. Simon, twierdzi, że zabieg ekonomisty polegający na przeciwsta-

<sup>5</sup> Ch.I. Barnard, *Funkcje kierownicze*, tłum. B. Gwiazdowska, M. Kluźniak, R. Kopczewska, T. Lichwa, B. Orłowski, J. Radzicki, E. Szczepańska, I. Żbikowska, Nowoczesność, AE w Krakowie, Kraków 1997, s. 318.

<sup>6</sup> *Ibidem*.

<sup>7</sup> Szerzej: N. Maveety, *The Study of Judicial Behavior and the Discipline of Political Science*, [w] *idem* (ed.), *The Pioneers of Judicial Behavior*, The University of Michigan Press, Ann Arbor 2006, s. 1–56.

<sup>8</sup> Ch.I. Barnard, *op. cit.*, s. 319.

<sup>9</sup> *Ibidem*.

<sup>10</sup> *Ibidem*.

<sup>11</sup> *Ibidem*, s. 318–319.

wianiu logicznego ujęcia racjonalności z nieracjonalnością, który wykazuje przewagę intuicji nad myśleniem logicznym, nie ma uzasadnienia w logice<sup>12</sup>. Zdaniem Simona, przeciwne bowiem do pojęcia racjonalności w logice może być jedynie pojęcie irracjonalności. Decyzja, o której pisze Barnard, intuicyjna wydana za pomocą myślenia nieracjonalnego, z zasady nie może być racjonalna, a musi być irracjonalna. Irracjonalność dotyczy bowiem emocji i uczuć<sup>13</sup>. Zdaniem Simona, założenie Barnarda, że czynniki fizjologiczne, takie jak umiejętność przystosowania się do nowych warunków pracy czy działanie w stresie, kiedy należy wydać decyzję, są decyzjami nie nie-racjonalnymi, a irracjonalnymi. Z teoretyczno-logicznego punktu widzenia decyzje są albo racjonalne, albo irracjonalne.

Co więcej, Simon uważa, że ponieważ nieuprawnione jest przypisywanie znaczenia o zabarwieniu emocjonalnym do procesów rozumowań, bądź co bądź logicznych, należy dokonać zmiany pochodzenia intuicji i przypisać ją do kategorii myślenia logicznego<sup>14</sup>. Funkcjonujące w psychologii poznawczej znaczenie określające intuicję ekspercką, zdaniem Simona, w zasadzie znaczy to samo, co poznawanie rzeczywistości, nie zaś rozumowanie eksperckie (*recognition*)<sup>15</sup>. Intuicja nie należy do kategorii poznawczych i nie może być emocją ani uczuciem. Intuicyjna decyzja może być wydana gwałtownie, za szybko, ale nie może być ze swej natury irracjonalna<sup>16</sup>. Sędziowie posługują się bowiem intuicją, która jest narzędziem rozumowania, nie zaś emocjonalnym aktem czy też uczuciem<sup>17</sup>. Skoro intuicja nie może należeć do decyzji nieracjonalnych i nie jest decyzją irracjonalną, musi zatem stanowić decyzję racjonalną.

Konkludując, praca amerykańskiego ekonomisty, w której zostaje wyodrębniona pojęciowo intuicja ekspercka, przyczyniła się do intensyfikacji prac nad intuicją w ogóle, a w szczególności nad problemem racjonalności decyzji wydanych w oparciu o intuicję. Co ciekawe, rozumienie i rola intuicji są przedmiotem badań wielu nauk już od starożytności. Warto zatem przybliżyć najczęściej przytaczane stanowiska o intuicji.

## 2. Intuicja – pojęcie

W dziedzinie estetyki intuicja stanowi kryterium rozumienia i oceny wartości poznawczych. W teodycei intuicja oznacza metodę poznania Boga, a w szeroko pojętej

<sup>12</sup> Zob. S.B. Burbank, *op. cit.*, s. 16 i n.

<sup>13</sup> H.A. Simon, *Making Management Decisions: The Role of Intuition and Emotion*, „The Academy of Management Executive” 1987, nr 1, s. 57.

<sup>14</sup> *Ibidem*.

<sup>15</sup> H.A. Simon, *Explaining the Ineffable: AI on the Topics of Intuition, Insight and Inspiration*, s. 943, <https://pdfs.semanticscholar.org/edec/80fb7dc9d4f2d9cdda3301976cf340db4c9d.pdf> – 9 [dostęp 30.06. 2019].

<sup>16</sup> H.A. Simon, *Making...*, s. 58.

<sup>17</sup> *Ibidem*, s. 60.

metafizyce intuicja pozwala na pogłębione o wiedzę o bycie spostrzeżenia<sup>18</sup>. Intuicja bez względu na to, jak jest rozumiana, odgrywa niezwykłą rolę w licznych naukach, teoretycznych, jak i empirycznych. Powszechnie uznaje się, że intuicja oznacza przecucie czegoś, przeświadczenie o czymś. Pogłębiona analiza znaczenia i roli pojęcia intuicji w myśli filozoficznej, rozpoczyna się za sprawą Plotyna i Platona, a także Heraklita i Parmenidesa. Ci myśliciele orzekli, że intuicja odnosi się do ontologicznej sfery badawczej, która stawia pytania o byt oraz przedmiot bytu. Heraklit rozumienie intuicji wiązał z poznaniem fronetycznym, czyli azmysłowym, inaczej wizyjnym. Plotyn odnajdywał w intuicji poznanie moralne, niczym religijno-mistyczne. Arystoteles, umiejscawiając intuicję w teorii nauki, nadał jej znaczenie w procesie indukcji. Święty Augustyn intuicję wiązał z doktryną boskiej iluminacji, w której pomimo umysłowego poznawania świata istnieje poznanie zmysłowe<sup>19</sup>.

Święty Tomasz istnienie intuicji wiązał ze źródłem wiedzy o świecie zewnętrznym. Twierdził, że każdy posiada intuicję bezpośrednią, określaną intuicją bytu, która jest elementem rozumowania. Intuicyjne rozumowanie dokonuje racjonalnej konstatacji rzeczywistości<sup>20</sup>. Co więcej, intuicja Akwinaty ma związek z rozumieniem bytu jako realnie istniejącego<sup>21</sup>. „Tym, co jako pierwsze podpada pod intelektualne poznanie jest byt; stąd dla każdego, co ujmujemy [poznawczo], przydzielamy to, że jest bytem i w następstwie tego, że jest czymś jednym i dobrem, co jest zamienne z bytem [...], właściwości [akcydensy] rzeczy i formy niesamodzielnie istniejące nazywamy bytami nie dlatego, iż one posiadają istnienie, lecz dlatego, że coś z tego w nich jest”<sup>22</sup>.

Warto wspomnieć, że współcześnie ważne stanowisko w dyskursie o intuicji zajął Wojciech Daszkiewicz, którego zdaniem badacze intuicji na wstępie popełniają błąd metodologiczny, nie dokonując badań syntaktycznych pojęcia intuicja. Etymologiczne badania nad terminem: intuicja, wskazują natomiast, że wywodzi się on z łacińskiego *intuitus*<sup>23</sup>. Wyrażenie to zbudowane jest zaś z dwu wyrazów, przedrostka *in* i rzeczownika *tuitus*. Pierwsza część wyrażenia nie jest samodzielna znaczeniowo. Jego semantyczną znaczeniowość określić można jedynie poprzez analizę syntaktyczną. Drugie wyrażenie

<sup>18</sup> W. Daszkiewicz, *Intuicja intelektualna w metafizyce*, Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, Lublin 2014, s. 9.

<sup>19</sup> *Ibidem*, s. 64.

<sup>20</sup> M.A. Krąpiec, *Intuicja*, [w:] *Powszechna encyklopedia filozofii*, t. 4, Lublin 2003, s. 897.

<sup>21</sup> *Ibidem*.

<sup>22</sup> „Id quod primo cadit in intellectu, est ens, unde unicuique apprehenso a nobis attribuimus quod sit ens, et per consequens quod sit unum et bonum, quae convertuntur cum ente. [...] Accidentia et formae non subsistentes dicuntur entia, non quia ipsa habeant esse, sed quia eis aliquid est” – *ibidem*.

<sup>23</sup> W. Daszkiewicz, *op. cit.*, s. 19–20. Wilhelm z Moerbeke, tłumacząc Proklosowe pismo (*Peri pronóias*), wprowadził na oddanie greckiego słowa *epibolé* termin *intuitio*. Wyrażenie to jest użyte w myśli epikurejskiej na oddanie całościowej wizji przedmiotu poznania – podobnie jak *noús*, w przeciwstawieniu do parcjanej wizji i do poznania dyskursywnego, co podkreślał Filon z Aleksandrii.

*tuitus* posiada swoją semantyczną wartość samodzielną. Wyrażenie to jest rzeczownikiem, za którego znaczeniem stoją pojęcia związane z terminami o znaczeniach: wizja czy ogląd rzeczywistości. Znajdujący się w wyrażeniu *intuitus* przedrostek *in* wskazuje, zdaniem Daszkiewicza, że intuicja to rzecz, nie zaś czynność. Wyrażenie: intuicja, rozumiane jako rzecz, innymi słowy oznacza fragment bytu, dającej poznać się obiektywnie rzeczywistości. Tymczasem, jak wskazuje etymologia terminu: intuicja, czasownik określający intuicję to *tueor*. Przez *tueor* rozumie się semantycznie czynności, którymi mogą być: oglądanie, przypatrywanie, ale i zastanawianie, dokonywanie wglądu. Psychologia natomiast, jako perspektywa badawcza, pomija etymologię pojęcia *intuitus*, a także zakłada *a priori*, że intuicja jest aktywnością umysłu, procesem myślowym, nie zaś, jak twierdzi święty Tomasz, obiektywnie istniejącym bytem.

### 3. *Hunch*

W amerykańskiej literaturze prawniczej pierwsze stanowisko o intuicji zajął amerykański sędzia Joseph Hutcheson Jr.<sup>24</sup>. Zdaniem sędziego, intuicję posiadają sędziowie, ale nie wszyscy. Tylko ci, którzy odznaczają się dużym doświadczeniem w orzekaniu. *Hunch* oznacza, że „sędzia, orzekając, odwołuje się w pierwszej kolejności do swojej intuicji, a treść każdej decyzji jest wynikiem emocjonalnej, automatycznej, irracjonalnej (w sensie: niebędącej wynikiem skomplikowanego procesu myślenia) reakcji na bodziec, którym jest określony stan faktyczny”<sup>25</sup>.

Takie rozumienie intuicji, które nadaje jej kształt uczucia, we współczesnym amerykańskim dyskursie prawniczym jest przedmiotem krytyki. Oponenci wskazują, że intuicja nie jest uczuciem, bo nie jest zachowaniem, ale jest narzędziem wykorzystywanym w argumentacji sędziowskich racji<sup>26</sup>. W *A Revised View of the Judicial Hunch* Linda L. Berger wskazuje, że współczesne badania nad *hunchem* traktują intuicję zbyt redukcjo-

---

<sup>24</sup> J.C. Hutcheson, Jr, *The Judgment Intuitive: The Function of the „Hunch” Judicial Decision*, „Cornell Law Review” 1929, nr 14, s. 273–288, <https://scholarship.law.cornell.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1282&context=clr> [dostęp 14.12.1019].

<sup>25</sup> Radosław Zyzik uważa, że przeprowadzone przez realistów amerykańskich studia nad sposobami i przebiegiem myślenia intuicyjnego z punktu widzenia dzisiejszej nauki mają status jedynie rozstrzygnięć pojęciowych, którym brakuje wiarygodnej podstawy naukowej. Odrzuca się zatem logiczną perspektywę intuicji, a analizuje się *hunch*, utożsamiając intuicję jedynie z psychologicznym jej pochodzeniem i ustanawiając ją przeczuciem. R. Zyzik, *Wokół intuicyjnych decyzji sędziego*, „Zeszyty Prawnicze” 2014, t. 14, nr 2, s. 189 i n. [http://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.ojs-doi-10\\_21697\\_zp\\_2014\\_14\\_2\\_10/c/741-766.pdf](http://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.ojs-doi-10_21697_zp_2014_14_2_10/c/741-766.pdf) [dostęp 14.12.2019]. Zob. H. Plessner, C. Betsch, T. Betsch T., *Intuition in Judgment and Decision Making*, Lawrence Erlbaum Associates, New York 2008.

<sup>26</sup> Zob. Ch. Guthrie, A.J. Wistrich, J.J. Rachlinski, *Judicial Intuition*, [https://law.vanderbilt.edu/files/archive/Judicial\\_Intuition.pdf](https://law.vanderbilt.edu/files/archive/Judicial_Intuition.pdf) [dostęp 11.12.2019].

nistycznie<sup>27</sup>. Sędziowie korzystają bowiem z przeczucia w podejmowaniu decyzji, jednak sprawy, które są przedmiotem ich decyzji, mają różny stan faktyczny. Intuicja sędziowska nie zawsze wykorzystywana jest w rozumieniu prawniczego orzekania. Czasem sędziowie orzekają, jak zauważa Berger, o sprawach codziennych<sup>28</sup>. Innym razem o sprawach skomplikowanych, które sięgają kultury prawnej, tradycji oraz dawnych precedensów. Zdaniem Berger, by dobrze określić znaczenie intuicji, należy odróżnić jej rodzaje. W sprawach mniej zawiłych sędziowie, według tej autorki, korzystają z powszechnie rozumianej intuicji, nie zaś z intuicji stosowania reguł prawnych czy nawet zasad prawa<sup>29</sup>.

W podobnym tonie wyrażają się autorzy pracy *The Hidden Judiciary: An Empirical Examination of Executive Branch Justice*, w której twierdzi się, że gdy sędziowie podejmują rozważania nad trudnymi kwestiami prawnymi, stosują dwa rodzaje systemów orzekania, uzależnione od stopnia skomplikowania sprawy<sup>30</sup>. Z jednej strony, używają intuicji, jak zwykli ludzie, a z drugiej stosują intuicję w pewnym eksperckim sensie, czyli rozumianej jako metoda orzekania. Pierwszy rodzaj intuicji jest spontaniczny – raczej nie obliczeniowy. Taki rodzaj intuicji nazywają procesem niewymagającym wysiłku. Za taki rodzaj intuicji uznają *hunch*. Innymi słowy, sędziowie wykorzystują *hunch*, analizując dany przypadek prawny (*legal problem*), w trakcie gdy dokonują wstępnej oceny sytuacji za pomocą intuicji automatycznej. Wykorzystywanie intuicji przez sędziów na tym etapie w procesie podejmowania decyzji stanowi ludzki czynnik w orzekaniu. Ludzie, w tym sędziowie, posługują się intuicją automatyczną. Sędziowie dopiero w następnym etapie orzekania, gdy sprawdzają i analizują swoją opinię i ją ewentualnie korygują bądź zmieniają, stosują kolejny rodzaj intuicji, bardziej skomplikowany<sup>31</sup>. Ten drugi rodzaj systemu orzekania opiera się na intuicji, która stanowi nieco bardziej złożony proces orzekania. Zbudowany jest ów system z kilku czynników. Stanowią je wysiłek, motywacja, cel oraz egzekwowanie reguł. Ten proces, w odróżnieniu od automatycznego orzekania, jest powolny, namierzony na cel, dokonywany za pomocą narzędzi logicznych służących do analizowania przypadków prawnych. Oparty jest na regułach prawnych<sup>32</sup>.

<sup>27</sup> L.L. Berger, *A Revised View of the Judicial Hunch*, <https://scholars.law.unlv.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1831&context=facpub>, s. 1 [dostęp 14.12.2019].

<sup>28</sup> *Ibidem*, s. 4.

<sup>29</sup> *Ibidem*, s. 4 i n.

<sup>30</sup> Ch. Guthrie, J. Rachlinski, J. Wistrich, *The „Hidden Judiciary”: An Empirical Examination of Executive Branch*, Cornell Law Faculty Publications, nr 4, 2009, s. 1478–1529, <https://scholarship.law.cornell.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1704&context=facpub> [dostęp 14.12.2019].

<sup>31</sup> Na gruncie nauki orzekania sędziowskiego koncepcje powyższe stanowią ciekawą wersję stosowania prawa, która łączy w sobie realizm z formalizmem. This means that when judges confront legal problems, they are also able to analyze them in a more measured, deliberative, and rule-based way.

<sup>32</sup> Por. M. Radin, *The Theory of Judicial Decision: Or How Judges Think*, [w:] W.W. Fisher, M.J. Horowitz (red.), *American Legal Realism*, Oxford University Press, Oxford 1995, s. 195–98.

Oba wskazane przez badaczy systemy intuicyjnego orzekania współpracują ze sobą, tworząc spójny proces podejmowania decyzji. To zaś oznacza, że nie można sztywno określić, że dana decyzja została wydana jedynie w drodze intuicyjnej zdolności umysłu, badanej przez nauki psychologiczne i kognitywne, a kolejna jedynie w drodze analizy, wynikającej ze sztywnych reguł formalnego rozumowania.

Elijah Chudnoff w swoich rozważaniach idzie o krok dalej. Twierdzi, że intuicja, która ma być uznawana za logiczne narzędzie rozumowania, nie dotyczy, jak *hunch*, tylko procesu podejmowania decyzji, bez względu na to, jak rozumie się pojęcie intuicji. Intuicja dotyczy także uzasadnienia decyzji, w którym to wykazuje sędzia *ratio* decyzji<sup>33</sup>. Takie rozumienie intuicji uwypukla związki intuicji sędziowskiej z intuicją matematyczną, filozoficzną oraz logiczną<sup>34</sup>. Zabieg ten ma na celu wykazanie nieprawdziwości tezy, że dla intuicji sędziowskiej podstawą etymologiczną są psychologiczne założenia wydawania decyzji. *Hunch*, podobne jak wyróżniana przez Barnarda intuicja ekspercka, odnosi się do emocji i uczuć, które nie są pojęciami logicznymi. Nie mogą zatem stanowić *ratio* uzasadnienia podjętej decyzji, opartej na logicznych zasadach rozumowania<sup>35</sup>.

Kolejny badacz zjawiska amerykańskiej intuicji sędziowskiej Mark C. Modak-Truran proponuje niespotykane dotąd ujęcie *hunchu*, zwracające się do całego systemu amerykańskiego prawa. Jego zdaniem *hunch* oznacza, że kiedy sędzia decyduje się na użycie intuicji sędziowskiej, rozumianej jako przeczucie, stosuje argumentację pragmatyczną. Ta, według niego, odcina się od głównego pojęcia amerykańskiego prawa, którym jest realizm prawniczy<sup>36</sup>. Pomimo faktu, że w większości prac *hunch* utożsamiany jest z głównym kierunkiem amerykańskiego prawa, realizmem prawniczym, zdaniem Modaka-Trurana, *hunch* nie należy do jego kategorii. Realizm, inaczej niż pragmatyzm, nie zakłada, że uczucia mogą stanowić część argumentacji sędziowskiej. Hutcheson,

<sup>33</sup> E. Chudnoff, *The nature of intuitive justification*, Springer Science+Business Media B.V. 2010, s. 1 i n., <https://philpapers.org/archive/CHUTNO.pdf> [dostęp 14.12.2019].

<sup>34</sup> Perspektywa Chudnoffa otwiera drogę do pogłębionych badań związków intuicji sędziowskiej z matematyczną, autorstwa Heytinga. Stanowisko Heytinga do intuicji zawiera się w następującym stwierdzeniu: „For example, let  $A(x)$  be a statement in the arithmetic of natural numbers. For the mathematicians the sentence  $\exists xA(x)$ . When a mathematician proves sentence  $\exists xA(x)$ , this does not mean that he/she is able to indicate a *method of construction* of a natural number  $n$  such that  $A(n)$  holds. For an intuitionist the sentence  $\exists xA(x)$  is true only he is able to provide a constructive method of finding a number  $n$  such that  $A(n)$  is true” – (Heytings Intuitionistic implication ( $A \Rightarrow B$ ) is considered by to be true if there exists a method by which a *proof of B* can be deduced from the proof of *A*). E. Chudnoff, *op. cit.*, s. 313; por. A.S. Troelstra, P. van Ulsen, *The discovery of E.W. Beth's semantics for intuitionistic logic*, <http://festschriften.illc.uva.nl/j50/contribs/troelstra/troelstra.pdf> [dostęp 09.07.2019].

<sup>35</sup> Zob. J. Wróblewski, *Legal syllogism and rationality of judicial decision*, „Rechtstheorie” 1974, t. 14, nr 5, s. 33–46.

<sup>36</sup> M.C. Modak-Truran, *A Pragmatic Justification of the Judicial Hunch*, „University Richmond Law Review” 2001, nr 35(55), s. 83 i n., <https://dc.law.mc.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1016&context=faculty-journals> [dostęp 14.12.2019].

podając pojęciową kategorię dla *hunchu* w obszarze uczuć, pokazuje metodę argumentacji w sensie filozoficznym (*realist in the philosophical sense*), nie prawniczym (*legal realist movement*)<sup>37</sup>. Proponuje filozoficzny realizm *hunchu*, który stoi w opozycji do podstawowych epistemologicznych założeń realizmu prawniczego, o których pisali jego założyciele, Karl Llewellyn i Jerome Frank<sup>38</sup>. Llewellyn podaje dziewięć wspólnych punktów, które świadczą o występowaniu realizmu prawniczego. Zdaniem amerykańskiego badacza, Hutcheson zawiera w swojej koncepcji *hunchu* co najwyżej trzy z dziewięciu wskazanych. Frank natomiast uważa, że gdy poprawnie identyfikuje się pojęcie intuicji sędziowskiej, w ramach realizmu prawniczego, łączy się je z procesem podejmowania, ale i uzasadniania decyzji<sup>39</sup>. Jego zdaniem, sędziowie intuicyjnie podejmują decyzję, jednak uzasadniają jej racjonalność logicznie. Emocjonalny *hunch* nie może stanowić kryterium uzasadniania decyzji, gdyż uczucia nie stanowią żadnego kryterium racjonalności wydanej decyzji.

Zdaniem Modaka-Trurana, oddzielenie uzasadniania decyzji od jej podejmowania, co dzieje się w przypadku *hunchu*, jest nieuzasadnione i nie występuje w żadnym, wyróżnionym dotąd modelu argumentacji sędziowskiej<sup>40</sup>.

W zgodzie zaś z aktualnymi stanowiskami o argumentacji, które traktują ją jako strategię orzeczeń sędziowskich, na proces intuicyjnego podejmowania decyzji składa się zarówno podejmowanie decyzji, jak i jej uzasadnienie<sup>41</sup>. Na etapie uzasadnienia decyzji wykazuje się racjonalność decyzji, która nie może opierać się na psychologicznym, niezdefiniowanym zjawisku.

Reasumując, według aktualnych stanowisk oponentów *hunchu*, prezentowana dotąd koncepcja *hunchu* nie należy do głównych pojęć fundamentalnych koncepcji amerykańskiej teorii prawa, do których należy realizm prawniczy, a zatem nie jest też częścią argumentacji sędziowskiej.

Intuicja, przeciwnie niż zakłada sędzia Hutcheson i zwolennicy jej psychologicznego rozumienia, ma na celu wykazanie istnienia związków intuicji sędziowskiej z intuicją logiczną, która jest uznawana w naukach filozoficznych za swoistego rodzaju metodę rozumowania<sup>42</sup>. Rozumowanie obejmuje szereg procesów zmierzających do wydania decyzji<sup>43</sup>. Element początkowy to analiza stanu faktycznego, podjęcie decyzji

<sup>37</sup> *Ibidem*.

<sup>38</sup> *Ibidem*.

<sup>39</sup> W polskiej literaturze tego problemu się również nie podnosi i Hutchesona zalicza się do realistów prawniczych.

<sup>40</sup> Ujęcie takie wyklucza możliwość włączenia intuicji do procesu uzasadniania decyzji J. Haidt, *The emotional dog and its rational tail: A social intuitionist approach to moral judgment*, „Psychological Review” 2001, nr 108, s. 814–834.

<sup>41</sup> *Ibidem*.

<sup>42</sup> E. Chudnoff, *op. cit.*, s. 18.

<sup>43</sup> *Ibidem*.

jest jej elementem cząstkowym, a część finalna obejmuje uzasadnienie decyzji. Tylko tak rozumiana intuicja sędziowska jako narzędzie rozumowania sędziowskiego daje się wpisać w, wyróżniane w amerykańskiej jurysprudencji, trzy tradycyjne ujęcia argumentacji prawniczej. Są nimi ujęcie logiczne, retoryczne oraz pragmatyczno-dialektyczne<sup>44</sup>. Tym, co je różni, jest podejście do racjonalności decyzji uzasadnionej w drodze wybranej argumentacji. Konsekwentnie wobec wskazanego podziału intuicji wyróżnia się racjonalność logiczną, racjonalność retoryczną oraz racjonalność pragmatyczną. *Hunch*, który jawi się jako irracjonalne przeczucie, nie mieści się w żadnej z powyższych kategorii racjonalności argumentacyjnej. Inaczej przedstawia się rola intuicji logicznej, którą uznaje się za racjonalną metodę argumentacji sędziowskiej.

#### 4. Zakończenie

Celem artykułu jest zarysowanie problemu roli i rozumienia intuicji sędziowskiej, w amerykańskiej jurysprudencji, który ewoluuje. Prezentacja wybranych, sprzecznych z dotychczas publikowanymi w polskim dorobku stanowisk o *hunchu* ma zasygnalizować potrzebę ponownego zbadania intuicji sędziowskiej w polskiej nauce, w celu wykazania jej osobliwości. Jak wykazano w artykule, współcześnie wyrażane stanowiska w amerykańskiej jurysprudencji o intuicji sędziowskiej posiadają nowe, dotąd nieprezentowane w polskim dorobku znaczenia<sup>45</sup>. W samej amerykańskiej jurysprudencji, w której toczą się spory o najlepsze metody uzasadniania decyzji sędziowskich, intuicja jest uznawana za model argumentacji sędziowskiej. Intuicyjne argumentowanie racji nie ma podłoża uczuciowego, a jest narzędziem uzasadniającym wcześniejsze (możliwe, że emocjonalnie) podjęcie decyzji.

W analizie procesu uzasadniania decyzji sędziowskich nie ma podstaw do zastosowania intuicji w dotąd prezentowanym znaczeniu psychologii poznawczej. W uzasadnieniu decyzji udowadniający rację musi się zwrócić ku perspektywie logicznej<sup>46</sup>.

---

<sup>44</sup> E. Feteris, *The Analysis and Evaluation of Legal Argumentation: Approaches and Developments*, s. 62, <http://www.i-lex.it/articles/volume7/issue16/feteris.pdf> [dostęp 14.12.2019].

<sup>45</sup> W polskiej teorii prawa występuje niewielka liczba publikacji dotyczących amerykańskiego pojęcia *hunchu*. W ogólnych rozważaniach nad teorią argumentacji nad zagadnieniem intuicji pochylił się Jerzy Stelmach. W ramach tej refleksji wyróżnił on intuicję „racjonalną”, intuicję „fenomenologiczną” oraz intuicję „psychologiczną”.

Podział ten nie został powielony w dalszych badaniach polskich teoretyków, jak na przykład w pracy Tomasza Pietrzykowskiego, którego zdaniem intuicja prawnicza nie może pochodzić z innych zjawisk niż te, które opisują nauki kognitywne. Pogląd taki przyjęli także Tomasz Zygmunt oraz Radosław Zyzik. Zob. J. Stelmach, *Intuicja prawnicza*, [w:] *Dziedzictwo prawne XX wieku. Księga Pamiątkowa z okazji 150-lecia Towarzystwa Biblioteki Słuchaczy Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego*, Kraków 2001; T. Pietrzykowski, *Intuicja prawnicza: w stronę zewnętrznej integracji teorii prawa*, Warszawa 2012; T. Zygmunt, *Intuicja sędziowska*, „Przegląd Prawniczy TBSP UJ” 2017, nr 8; R. Zyzik, *op. cit.*

<sup>46</sup> J. Wróblewski, *op. cit.*

Reasumując, przyjmowana dotąd w polskim dyskursie prawniczym teza o jedynym, właściwym kognitywnym znaczeniu intuicji sędziowskiej łączona z koncepcją *hunchu* jest zbyt redukcjonistyczna. Co więcej, wszelkie próby badań komparatystycznych roli intuicji sędziowskiej, jedynie w takim ujęciu, z góry skazują badania na niepowodzenie. Jak podkreślają niektórzy przedstawiciele polskiej teorii prawa, w metodologii badań prawa perspektywa psychologiczna nakierowuje badacza na sferę uczuć, rodzaje stanów emocjonalnych, działań, impulsywnych bądź dokonywanych w oparciu o wolę. Procesy myślowe, stany uczuciowe opisywane w psychologii nie znajdują końca. Badanie prawa wymaga oparcia o metody logiczne<sup>47</sup>. Oczywiście, nie można pomijać w badaniu prawa zagadnień uczuć oraz procesów woli, gdyż stanowią nierozdzielalną część świadomości ludzkiej będącej częścią procesu rozumowania, jednakże „Powstaje pytanie, jak można stosować te ogólne wskazania psychologii do problematyki istoty prawa?”<sup>48</sup>

Wobec powyższego uprawnione wydaje się zwrócenie uwagi na konieczność nowej, pogłębionej analizy roli i rozumienia intuicji sędziowskiej, w polskiej myśli teoretyczno-prawnej, przyjmując zamiast psychologicznej perspektywę logiczną.

## Bibliografia

- Allen C.K., *Law in the Making*, Oxford 1958.
- Barnard Ch.I., *Funkcje kierownicze*, tłum. B. Gwiazdowska, M. Kluźniak, R. Kopczewska, T. Lichwa, B. Orłowski, J. Radzicki, E. Szczepańska, I. Żbikowska, Nowoczesność, AE w Krakowie, Kraków 1997.
- Berger L.L., *A Revised View of the Judicial Hunch*, <https://scholars.law.unlv.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1831&context=facpub> [dostęp 14.12.2019].
- Burbank S.B., *On the Study of Judicial Behaviors: Of Law, Politics, Science and Humility*, [http://scholarship.law.upenn.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1265&context=faculty\\_scholarship](http://scholarship.law.upenn.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1265&context=faculty_scholarship) [dostęp 14.12.2019].
- Chudnoff E., *The nature of intuitive justification*, Springer Science+Business Media B.V. 2010, <https://philpapers.org/archive/CHUTNO.pdf> [dostęp 14.12.2019].
- Daszkiewicz W., *Intuicja intelektualna w metafizyce*, Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, Lublin 2014.
- Ehrlich S., *Istota prawa*, [w:] *idem* (red.), *Teoria państwa i prawa*, Warszawa, 1957.
- Feteris E., *The Analysis and Evaluation of Legal Argumentation: Approaches and Developments*, <http://www.i-lex.it/articles/volume7/issue16/feteris.pdf> [dostęp 14.12.2019].
- Guthrie Ch., Rachlinski J., Wistrich J., *The “Hidden Judiciary”: An Empirical Examination of Executive Branch*, Cornell Law Faculty Publications, nr 4, 2009, <https://scholarship.law.cornell.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1704&context=facpub> [dostęp 14.12.2019].

<sup>47</sup> S. Ehrlich, *Istota prawa*, [w:] *idem* (red.), *Teoria państwa i prawa*, Warszawa, 1957, s. 57.

<sup>48</sup> *Ibidem*.

- Guthrie Ch., Wistrich A., Rachlinski J., *Judicial Intuition*, [https://law.vanderbilt.edu/files/archive/Judicial\\_Intuition.pdf](https://law.vanderbilt.edu/files/archive/Judicial_Intuition.pdf) [dostęp 11.12.2019].
- Haidt J., *The emotional dog and its rational tail: A social intuitionist approach to moral judgment*, „Psychological Review” 2001, nr 108.
- Hutcheson J.C., Jr, *The Judgment Intuitive: The Function of the “Hunch” in Judicial Decision*, „Cornell Law Review” 1929, nr 14, <https://scholarship.law.cornell.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1282&context=clr> [dostęp 14.12.2019].
- Krapiec M.A., *Intuicja*, [w:] *Powszechna encyklopedia filozofii*, t. 4, Lublin 2003.
- Levi E.H., *The Nature of Judicial Reasoning*, „The University of Chicago Law Review” 1965, nr 32(3).
- Maveety N., *The Study of Judicial Behavior and the Discipline of Political Science*, [w:] *idem* (ed.), *The Pioneers of Judicial Behavior*, The University of Michigan Press, Ann Arbor 2006.
- Modak-Truran M.C., *A Pragmatic Justification of the Judicial Hunch*, „University Richmond Law Review” 2001, nr 35(55), <https://dc.law.mc.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1016&context=faculty-journals> [dostęp 14.12.2019].
- Plessner H., Betsch C., Betsch T., *Intuition in Judgment and Decision Making*, Lawrence Erlbaum Associates, New York 2008.
- Radin M., *The Theory of Judicial Decision: Or How Judges Think*, [w:] W.W. Fisher, M.J. Horowitz (ed.), *American legal realism*, Oxford University Press, Oxford 1995.
- Simon H.A., *Making Management Decisions: The Role of Intuition and Emotion*, „The Academy of Management Executive” 1987, nr 1 (1).
- Simon H.A., *Explaining the Ineffable: AI on the Topics of Intuition, Insight and Inspiration*, s. 939-948, <https://pdfs.semanticscholar.org/edec/80fb7dc9d4f2d9cdda3301976cf340db4c9d.pdf> [dostęp 30.06.2019].
- Troelstra A.S., Ulsen P. van, *The discovery of E.W. Beth's semantics for intuitionistic logic*, <http://festschriften.illc.uva.nl/j50/contribs/troelstra/troelstra.pdf> [dostęp 9.07.2019].
- Wróblewski J., *Legal syllogism and rationality of judicial decision*, „Rechtstheorie” 1974, t. 14, nr 5.
- Zyzik R., *Wokół intuicyjnych decyzji sędziego*, „Zeszyty Prawnicze” 2014, t. 14, nr 2, [http://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.ojs-doi-10\\_21697\\_zp\\_2014\\_14\\_2\\_10/c/741-766.pdf](http://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.ojs-doi-10_21697_zp_2014_14_2_10/c/741-766.pdf) [dostęp 14.12.2019].